

השאלות ההלכתיות סביב הטיפול בוגניזמוס

- האם מותר להמליץ לבני הזוג לא לשמש במשך תקופה ארוכה-יחסית עד לפיתרון הבעיה באופן משמעותי?

התשובה לכאורה פשוטה: הימנעות לצורך קיום מצוות פו"ר, בהסכמת שני בני הזוג, אין בה שום איסור; אולם הם צריכים בתקופת ההימנעות מתשמיש בימי טהרתה למעט בחיבוק ונישוק וכד' כדי שלא יגיע הבעל ח"ו למצב של הוצז"ל, והחכם עיניו בראשו.

- האם מותר להמליץ לבני הזוג שהבעל יבצע תרגילים עם מרחיבים נרתיקיים יחד עם אשתו [כמובן בזמן שהיא טהורה, וללא הסתכלות באותו מקום]?

שוב התשובה לכאורה פשוטה: מותר לבן הזוג לסייע לאשתו לטפל בבעיה בזמן טהרתה ובהקפדה על דיני הסתכלות, אך עליו להיזהר מאוד שלא יגיע למצב של גירוי והוצז"ל ח"ו³.

- איך יש להתייחס לבדיקות הטהרה באשה וגניסטיט, שבקושי מסוגלת לקרב את אצבעה לאיזור הנרתיק החיצוני שלה?

תשובה: כתב הרב ר' ישראל יצחק ינובסקי זצ"ל בספרו הידוע 'טהרת ישראל' על הלכות וסתות ונידה (דפו"ר בילגורייא עת"ר; הקדמה סע' ה-ו):

...ו'ראה מה שהרעישו הטור וב"י ביו"ד קצ"ו, באם האשה מכנסת העד באותו מקום כי אם מעט ומקנחת עצמה בשעת הפסק טהרה לא תועיל לה טבילתה, והרי היא בחזקת נידה בחיוב כרת ר"ל; אלא צריכה להכניס העד כ"כ בעומק באצבעה עד המקום שמרגשת עם בעלה בשעת תשמיש, ולפחות באם קשה לה עכ"פ תכניס העד במקום שאצבעה מגעת בכל האפשרי, ולבדוק בכל הצדדין בחורין ובסדקין, וכן תעשה עכ"פ עוד בדיקה אחת כזאת באחד מז"נ לפחות עכ"פ... והנה אספרה את שברון ועצבות לבי, אשר באו לפניי כמה וכמה נשים שיש להם בנים גדולים, ולא היו יודעים כלל שצריך להכניס בהפסק טהרה העד בפנים, וסברו שסגי בקינוח בחוץ... ויש מהם שאבותיהם ובעליהם הם תלמידי חכמים גמורים ויראים ושלמים. וביקשו שאתן להם תשובה על זה..."

הדברים האלו מדברים בעד עצמם: אין להקל מעבר לרמה מסויימת; לפחות חלק מהבדיקות חייבות להיות בדיקות מלאות. לחלק גדול מהנשים

3. אמנם דייני בית מדרשו של הרב וזנר שליט"א מסתייגים מהיתר זה.

שסובלות מוגיניזמוס קשה מאוד להגיע לרמה כזו של בדיקה, אך בדיקת הפסק טהרה ובדיקה אחת נוספת לפחות (וי"א שטים, ואכמ"ל) דינן להיעשות בעומק הנרתיק⁴.

סיכום ומסקנות

נשים צעירות רבות סובלות מוגיניזמוס, ובדרך כלל הן מודעות במידה זו או אחרת לבעייתן גם לפני הנישואין. הבעיה אינה רק הקושי בתשמיש בו סביר להניח שהן תיתקלנה בתחילת חיי הנישואין, אלא גם הקושי הגדול שלהן לבדוק את עצמן כראוי לטהרתן לקראת הנישואין ולאחריהן. קיים היום טיפול מוצלח מאוד לבעיה זו לרוב המקרים, וראוי שרבנים ומדריכות-כלות ידעו להפנות ללא-דיחוי את הנשים הסובלות מוגיניזמוס לטיפול מתאים עוד לפני הנישואין וק"ו לאחריהן, כדי למנוע מהן ומבני זוגן בעיות משפחתיות והלכתיות קשות ביותר.

* * *

לחומר העניין שאלתי כמה פוסקים מובהקים על דעתם בעניין זה, ותשובותיהם של הרבנים הגאונים שליט"א הרנ"א רבינוביץ ממעלה אדומים, הרא"ז וייס מירושלים והר"י אריאל מרמת גן רצופות בזה.

4. ועי' **בנשמת אברהם** חיו"ד סי' קצג סוף אות א (עמ' קעח במהדורה החדשה) שהגאון רי"י נויבירט שליט"א נטה להקל באשה וגניסטיית שתבדוק עד כמה שהיא יכולה, מפני שבשעת דחק כזו אפשר להקל שיש לה דין כבתולה (ויש להעיר שהרבה בתולות הפתח בקרום הבתולים שלהן גדול מספיק כדי לבדוק את עצמן כעיקר הדין, אך אחרות אינן יכולות לבדוק את עצמן לעומק, וברור שלא חייבו אותן לפצוע את עצמן; ועי' ב"ח סי' קצב ד"ה 'ואיכא למידק' [בתוך ד"ה 'עבר וכנסה'] וסד"ט סי' קצו אות כג). אך הרב נויבירט שליט"א הסביר לי שכוונתו שאפשר להקל בכך רק בשעת דחק גדולה, כאשר הטיפול לא הצליח או שהוא נמשך זמן רב ואין אפשרות אחרת; וכך היא גם דעתו של הרב ישראל גנס שליט"א. ועי' בספר בדי השולחן על הל' נידה סי' קצו סע' ו בביאורים ד"ה 'רק שבדקה' שהאריך בעניין זה, ומסקנתו (עמ' שח) שלגבי בדיקת הפס"ט ובדיקת ראשון ושביעי 'צריכה לדחוק את עצמה' ולבדוק בחו"ס אף שקשה לה. ואכמ"ל.

הרב נחום אליעזר רבינוביץ

אוצר החכמה

הפסק טהרה ובדיקות ז' נקיים בוגיניזמוס – שו"ת

בס"ד נר שני לחנוכה תש"ע לפ"ק

כש"ת ידידי הנעלה מוהר"ר יואל קטן שליט"א.

אחדשה"ט כיאות. מכתבו קיבלתי ויש בו ידיעה חשובה בעניין בעיה שלא היתה ידועה לי, והיא תופעת הוגיניזמוס שהיא קיימת אצל עשרה אחוז מן הנשים. אבל העיקר הוא שהבעיה ניתנת לטיפול ברוב המקרים, ודבר זה בודאי צריך לפרסמו אצל הרבנים ואצל יועצות הלכה, ומה מאד צודק כת"ר שצריך להפנות אשה כזאת לטיפול, ובעלה אף הוא יעזור בטיפול כפי הנדרש ובוזהירות ההלכתית הנצרכת. אולם כת"ר מעלה שאלה בעניין סוג הבדיקות שצריכה אשה כזאת לבצע, הואיל "שבקושי מסוגלת לקרב את עצבעה לאיזור הנרתיק שלה".

ברם שאלה זו אינה מתייחסת רק לאשה עם בעיה זו, שהרי תמיד היו מקרים של נשים שהבדיקה היתה קשה עליהן, וכבר נידונו שאלות כאלה על ידי הפוסקים בכל הדורות. וכת"ר מסיק להחמיר עכ"פ בהפסק טהרה ובדיקה אחת נוספת שתהא בעומק הנרתיק ולבדוק בכל הצדדין בחורין ובסדיקין, ומביא משפט מדברי בעל "טהרת ישראל" בהקדמה לספרו שלכאורה אינו מניח שום מקום לספק ובודאי לא להקל יותר מזה. ברם שפיל לסיפא דקרא, כי בגוף ספרו סי' קצו סעיף ו' ס"ק מג פוסק: "...לא בדקה בכל החורים וסדיקים בבית החיצון בדיעבד אם כבר טבלה שוב לא מחזירין אותה לספור פעם שנית. והמיקל אף שלא טבלה עדיין – אין לגעור בו. וצ"ע". וראה שם אות קל שמסביר: "דיש לסמוך בהאי גונא על הראב"ד בספר בעלי הנפש דלבעלה אין צריך בדיקה בחורין ובסדיקין אף בהפסק טהרה, רק לטהרות בלבד, ואע"ג דהרשב"א חולק עליו... ורמב"ן..." ודברי הראשונים הללו הביאם בבית יוסף (סי' קצו ד"ה וממ"ש הרמב"ם), וכדאי לעמוד על ביאורו של בעל טהרת ישראל שהוא מאיר עיניים. וראה שם בבית יוסף עוד בד"ה שלאחריו "ומה שכתב שתכניסהו עד מקום שאבר התשמיש מגיע... ודברים אלה קשים בעיני... וזכורני כי בנעורותי היו מגמגמים על בדיקה זו" וכו'.

לפני שנדון בדברי הראב"ד צריך להקדים את המשנה ריש נדה והגמרא שעליה (ה, א):

והמשמשת בעדים הרי זו כפקידה וממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה. אמר רב יהודה אמר שמואל. עד שלפני

דברי חכמים

תשמיש אינו ממעט כפקידה. מאי טעמא? אמר רב קטינא, מתוך שמהומה... אינה מכנסת לחורין ולסדקין... שתי בדיקות אצרכוה רבנן חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש – כי קתני הרי זו כפקידה אלאחר תשמיש.

וכתב הראב"ד בבעלי נפש (שער הספירה והבדיקה, מהדורת ר"י קאפח, ירושלם תשל"ח, עמ' סט):

הדפוס
1334567
אוצר החכמה

...מצאנו שלש בדיקות חלוקות זו מזו. בדיקה הראשונה – בדיקת קנוח, והיא בדיקה למציאת הכתם לשלש נשים שהיו ישנות במטה אחת... והשנית – בדיקת בית החיצון, והוא מקום שהשמש דש, והיא בדיקה לנדה ולזבה ליום ההפסקה ולבדיקת השבעה אשר אמרנו למעלה. והשלישית – בדיקת חורין וסדקין בבית החיצון, והיא בדיקת הטהרות, כאשר אמרו בגמרא (נדה ה, א): עד שלפני התשמיש אינו ממעט כפקידה. מאי טעמא – מפני שהבודקת לביתה אינה מכנסת לחורין ולסדקין.

הנה ראינו מכאן, כי אע"פ שתקנו חכמים בדיקה לתשמיש ולטהרות, עד שלפני תשמיש המטה בדיקה הוא לתשמיש ואינו בדיקה לטהרות, מפני שאינה מכניסתו לחורין ולסדקין... ויש מי שאומר דבדיקת זבה, בין בדיקת יום ההפסקה בין בבדיקת השבעה – בעינן בדיקה מעולה כבדיקת הטהרות, ולא הקלו לגבי בעל, אלא בדיקת המעלות באשה העסוקה בטהרות שהצריכה בדיקה אף לבעלה. ומסתבר כלישנא קמא, מכיון שהקלו על הבדיקה שאפילו בשנים לנדתה בדקה עצמה ומצאה טהור הרי היא בחזקת טהורה, אלמא בבדיקה כל דהו סגי לה... ובדיקת הוסתות שאמרנו שהיא צריכה בדיקה לטהר את יום הוסת כמו כן בבדיקה קלה סגי לה, ואינה צריכה להכניס לחורין ולסדקין, מיהו בעיא בדיקה בבית החיצון. אלא שאין שעות הבדיקות שוות, כי עקר בדיקת הוסתות הוא בשעת הוסת, ואם לא בדקה עצמה בשעת הוסת ובדקה עצמה לבסוף ומצאה טהור – טהורה. אבל בדיקת הזבה עיקר בדיקתה בתחלת יום הראשון ובסוף יום השביעי כדי שתהא תחלתן וסופן בטהרה, ואם בדקה באחת מהן כבר אמרנו שהיא טהורה.

וראה בטהרת ישראל (אות קל הנ"ל) שביאר את שיטת הראב"ד בטוב טעם ודעת וז"ל:

דסבירא ליה להראב"ד כיון דלהא לא חיישינן שתראה בלא הרגשה, דאמרינן דאם תרגיש האשה בנפשה שנפסק ממנה ראיית דם נדות בודאי היא בחזקת שלא תראה עוד, אלא דעיקר בדיקת הפסק טהרה היא רק גזה"כ כדי לבער דם טמא מאותו מקום ולהדיח כל בית החיצון ולעשותו נקי, ותבדוק

ותראה שהוא נקי... ובחורין ובסדקין לא איכפת לן שתבדוק, דלהעמדת דם לא חיישינן, דאם איתא שראתה היה נמצא דם גם בבית החיצון. והא דלטהרות צריך בדיקה בחורין ובסדקין הוא משום דבאמת אם נמצא איזה לכלוך דם בחורין ובסדקין שנשאר מדם שראתה כבר – היא מטמאה טהרות, אבל לבעלה לא איכפת לן, ובלבד שלא תראה מחדש. והא דהקפידה התורה על הבדיקה הוא כדי שתבדיל בין טומאה לטהרה בבית החיצון, אבל בחורין ובסדקין מאן יימר לן שתבדיל ונעשה היכר בין טומאה לטהרה? וסגי בזה שעשתה נקי ובדקה כל בית החיצון, ודי בהכנה והזמנה זאת... דהתורה לא אסרה אלא דם שראתה ויצא ממקורה, אבל לא דם שעדיין הוא בבית החיצון ממה שראתה אתמול.

אומנם בנודע ביהודה קמא יו"ד סי' מו כתב דברים מאלפים: "והנה פשפשתי בכל דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה... אינו קורא לה בדיקה אלא קינוח... אלא ודאי דקינוח סגי באמת לבעלה". ולעיל שם ציין: "הרי"ף בהלכות נדה לא הזכיר הבדיקה כלל". ועל יסוד הדברים האלה הוא מסיק: "ומעתה אחרי אשר מצאתי און לי שלשה חמורי עולם המקילים בה בבדיקה זו, והם הרי"ף והרמב"ם והראב"ד – עתה מלאני... לבי לדון גם כן ולהביא סמוכים מן התלמוד גם כן להקיל בה".

מעתה אף אני מרהיב עוז בנפשי לנסות ללקוט סייעתא מדברי רבינו הגדול. והנה הרמב"ם גם הוא העתיק את הגמרא נדה הנ"ל בהלכות מטמאי משכב ומושב ג, ד אלא ששינה בלשונו: "ועד שלאחר התשמיש הרי הוא כפקידה, ושלפני התשמיש אינו כפקידה מפני שאינה בודקת בו יפה". וכבר ציינו נושאי כליו שרבינו העתיק את לשון הירושלמי נדה א, א: "לוי אמר, בעד שלאחר תשמיש היא מתנית', אבל בעד שלפני תשמיש המומה היא לביתה ואינה בודקת יפה". לכאורה מוכח שהרמב"ם העדיף את לשון הירושלמי מפני שהוא כולל יותר. בדיקה יפה מצריכה גם כניסה לעומק וגם בדיקה בחורים ובסדקים, וראה שבפיהמ"ש (נדה א, א) כתב: "ומחמת להיטותה לתשמיש לא תדקדק להכניס את הבגד כפי יכלתה"; כפי יכלתה – ביטוי הכולל כל האפשרויות. לטהרות – אפילו אם נשאר שם בעומק או באיזה קמט דם טמא דבוק מקודם הרי זה מטמא את הקדשים; לפיכך צריך בדיקה יפה. אבל לתשמיש אין דרישות חמורות כל כך, הואיל והיא נאסרת רק אם עכשיו נובע דם מן המקור, והרי דם טרי כזה מן הסתם יוצא מיד החוצה, ואפילו בדיקה קלה בבית החיצון תגלה אותו.

הרי כבר הורנו הנודע ביהודה שלא הראב"ד בלבד הוא המיקל אלא גם הרי"ף והרמב"ם מסכימים עמו, וממילא ודאי שהמורה כמותם גם לכתחילה יש לו על מי לסמוך. ברם עם כל זה לא מלאני לבי להתעלם מהפוסקים שהחמירו בדבר זה. אשר על כן נראה לפענ"ד להציע הצעה שיש בה לצאת

גם ידי הרשב"א והרמב"ן, ואם הדבר ניתן לבצע אותו במציאות כי אז יהיה מותר על כל פנים בשעת הדחק וכל שכן באשה הסובלת מוגיניזמוס.

כתב בהגהות מיימוניות לעניין אשה ששימשה ויש חשש שמא תפלוט זרע (הלכות איסורי ביאה פרק ו אות ב):

...ואם רוצה לצאת מכל הספיקות תרחוץ גם בחמין עם הקינוח, וכן מוכח פרק ח דמקואות (משנה ד) דתנן: האשה ששמשה וירדה וטבלה ולא כבדה הבית – כאילו לא טבלה; משמע דקודם טבילה מועיל כיבוד.

הרי שניקוי במים הוא יעיל יותר מקינוח להסיר אפילו זרע הדבוק בחורים ובסדקים. אמנם לפנים לא היה ניתן בקלות לרחוץ בחמין כי אם מחוץ לגוף ממש, ורק מעט מאוד מים חמים נכנסו לבית החיצון. אולם, אם ניתן להזרים מים בכוח פנימה, זה ודאי מועיל יותר לנקות אפילו מבדיקה יפה.

היום ישנו מיתקן כמו חוקן שמשתמשים בו לניקוי הבית החיצון, כי יש לו צינור דק וצר עם פה חלק הנכנס לאותו מקום בקלות אפילו אם הפתח קטן מאוד, וממלאה אותו מים חמימים תחת לחץ מסוים, והמים שוטפים את כל החדר. אם ניתן להשתמש במיתקן כזה גם במקרה של וגיניזמוס, הרי זה יעיל יותר אפילו מקינוח בעד רך, וניתן לעשות את הפסק הטהרה בכך בנוסף על קינוח קל, ולא צריך לדחוק את העד לשם. כמובן שזאת היא שאלה מציאותית, ובודאי רעייתו של כת"ר שהיא רופאה מומחית תוכל לברר את הדבר. ואשר לבדיקה השנייה באחד משבעת הימים, כדאי לסמוך על עמודי ההוראה במקרה קשה כפי שתיאר כת"ר, למנוע צער מבנות ישראל.

הכו"ח למען כבוד התורה ולומדי

נחום אליעזר רבינוביץ

הרב אשר וייס

ה"ט ובדיקות ז"נ בוגיניזמוס – שו"ת

אוצר החכמה

בס"ד ה' שבט תש"ע

כבוד ידידי הרה"ג

מרבין תורה ומזכה רבים

הרב יואל קטן שליט"א

במה ששאל לדעתי בענין נשים הסובלות מ"וגיניזמוס", שהיא בעיה רפואית שהסובלות ממנה מתקשות מאד לעשות בדיקות כראוי בשבעה נקיים, כיצד תטהרנה לבעליהן.

מהות הבעיה הינה כיוון לא רצוני של שרירי הנרתיק בכל מגע באו"מ. מחלה זו מקשה עד מאוד על קיום מצות עונה ועל בדיקת ז"נ, ולפעמים בלתי אפשרי לחלוטין לסובלות ממחלה זו להכניס אפילו אצבע קטנה לנרתיק. למחלה זו יש רמות שונות. לעיתים די בטיפול פסיכולוגי ותוך מספר חודשים נפתרת הבעיה. לעיתים הטיפול ממושך יותר, ולעיתים רחוקות לא מצליחים להביא מזור לנשים אלו אף ע"י טיפול ארוך.

כבודו ציטט מספר נשמת אברהם בשם הגרי"י נויבירט שליט"א שנשים אלה תעשינה כמיטב יכולתן ודי בכך, כמו בבתולה שאינה יכולה לבדוק בעומק הנרתיק. ושאל לדעתי בענין.

אקדים ואומר דלענ"ד יש לחלק טובא בין בתולה שפתחה נעול ובודקת עד מקום שידה מגעת, ופשוט שאינה מצווה לפצוע את עצמה, ועוד דכיון שכך טבעה הו"ל כאילו הפרוזדור מסתיים בקרום הבתולים ואין אחריו כלום ויוצאת יד"ח בבדיקה עד מקום בתוליה, משא"כ חולות אלה שפתחן פתוח אלא שמחמת הבעיה הנ"ל מתכווצים שרירי הנרתיק עד שקשה להם לעשות בדיקות פנימיות. ולכאורה דין נשים אלה כדין אשה גידמת או שוטה שאינן יכולות לבצע בדיקות בעצמן, ונבדקות ע"י אחרות. ואם אי אפשר כלל שתיבדקנה אף לא ע"י אחות מקצועית, עדיין צריך עיון, דאיך נתיר איסור גמור משום קושי או אפילו חולי, ובפרט אם בטיפול ראוי ומקצועי לרוב נשים אלה יש פתרון ומזור תוך חודשים ספורים.

ואף שיש מן הפוסקים שהוכיחו דהיכא דאי אפשר א"צ בדיקת חו"ס מבתולה דמהני בדיקותיה, ע"פ דברי הב"ח בסימן קצ"ב שכתב "ואיכא למידק דלמאי דמבואר בסימן קצ"ו דצריכה בדיקה לחורין ולסדקין עד מקום שאבר התשמיש מגיע ואם לא עשתה כן לא הוי אלא קינוח בעלמא

ולא יצאה ידי בדיקה א"כ בתולה שתבעה לינשא היאך יכולין לבדקה בעוד פתחיהן נעול... י"ל לפי מה שיתבאר בסימן קצ"ו דהרבה מחברים לא הצריכו לבדוק עד מקום שהשמש דש אלא שתבדוק בחורין ובסדקין כפי כחה, ולכולי עלמא בדיעבד סגי אע"פ שאינה מכניסתו עד מקום שהשמש דש, א"כ לפ"ז הבתולות ג"כ בודקות את עצמן היטב כפי כח האפשר ויוצאות ידי חובתן דכדיעבד דמי מאחר שאי אפשר בענין אחר". הרי לן לפי הב"ח דדי לן בבתולה אם בדקה כפי כחה, וא"כ לכאורה י"ל דה"ה בני"ד כדיעבד דמי כיון שאי אפשר בענין אחר, והפוסקים הביאו דבריו להלכה עיין בסדר"ט שם סקי"ד, וכע"ז כתב בשו"ת זכרון יוסף יו"ד סי' י' גבי אשה שיש לה מכה ותחבו לה טבעת באו"מ כך שאינה יכולה לבדוק בכל החו"ס, דבכה"ג כו"ע מודים להראב"ד דא"צ בדיקת חו"ס וסגיאל לה בבדיקה קלה, והסכים עמו הסדר"ט בסי' קצ"ו סקכ"ג ע"פ דברי הב"ח הנ"ל.

אך באמת נראה טפי דמן התורה די בבדיקה כל דהו כל שנדע על ידה שנסתם מעיינה ואפי' שאינה לעומק, וכמ"ש החזו"א יו"ד סי' צ"ב אות כ"א, אלא שחכמים חייבו לבדוק בחו"ס בעומק הפרוזדור, ופטרו את הבתולה כיון דא"א לה לבדוק ואוקמוה אדאורייתא ובלבד שתבדוק כפי כחה, ושוב אין הכרח לדמות חולה לבתולה.

אך באמת יש להקל בזה במדה מסויימת, ואבאר.

הנה דעת הראב"ד בבעלי הנפש שער הספירה והבדיקה דלא הצריכו בדיקת חורין וסדקים אלא לטהרות ולא לבעלה, ולדבריו יש מקום להקל בני"ד. אך רוב הראשונים חולקים על דברים אלו ובראשם הרשב"א (נדה ה' ע"א, ובתורת הבית הארוך בית ז' שער ה'), הרז"ה בהשגות על הראב"ד, וגם הרא"ש בפרק י' סימן ה', ולדעתם גם לבעלה צריך בדיקת חו"ס. וכך פסקו השו"ע והרמ"א בסימן קצ"ו ס"ו.

ואמנם בשו"ת נודע ביהודה קמא יו"ד סימן מ"ו האריך לבסס את שיטת הראב"ד ונקט דגם הרי"ף והרמב"ם הלכו בשיטתו, וכפשרה הכריע להלכה כשיטת הרמב"ן בנדה ה' ע"א דבהפסק טהרה צריך בדיקת חו"ס אבל לא בבדיקות ז"נ.

אך רבים מן האחרונים דחו את דברי הנוב"י ונקטו כשיטת השו"ע דצריך בדיקת חו"ס בכל הבדיקות, כ"כ החוות דעת שם בס"ק ד', הגר"ב רנשבורג בחכמת בצלאל (פתחי נדה עמ' ע"ה), הלח"ו שם בסימן קצ"ו סקי"א ועוד. מאידך מבואר בשו"ת הגרעק"א מהדו"ק סוס"י ס' דבשעה"ד הסכים להקל כשיטת הרמב"ן וכהכרעת הנוב"י, עיי"ש.

עוד מצינו מקום להקל בזה באשה הפוסקת בדר"כ מלראות ביום ה' או ו' לתחילת ראייתה, די"ל דאזלינן בתר רובא שבדר"כ פוסקת מלראות בימים אלו ואינה צריכה להפסיק בטהרה מדאו', וכפי שכתב בשו"ת זכרון יוסף יו"ד סי' י' והביאו בסדרי טהרה סוף ס"ק כ"ג, אלא שהסד"ט פליג עליה וגם רעק"א בתשובה הנ"ל דחה דבריו. ועיין באבנ"ז יו"ד סי' רנ"ב רנ"ג ורנ"ה שהיה רגיל להורות כזכרון יוסף אם אינה רואה יותר מז' ימים, דאינה צריכה ^{אוצר החכמה} ספירה מדאו' רק מחמת חומרא דר' זירא.

^{אח"ח 1234567}אמנם אף בדעת הראב"ד נחלקו האחרונים. הנוב"י שם כתב דדי ב"קינח בעלמא לא בעומק כלל רק מעט לתוך ראשית הפרוזדור, והיינו בדיקה "כל דהו" שכתב הרשב"א בשמו, וכ"כ במהדו"ת יו"ד סי' קכ"ט. אך החו"ד שם בסוה"ד והגרעק"א בשו"ת מהדו"ת סימן ל"ד נקטו דאף לראב"ד צריך לבדוק בעומק אלא שאין צריך בדיקה בחו"ס, עי"ש.

ועוד יש מקום לציין את מש"כ הגאון רבי דוד מקארלין בשאילת דוד יו"ד סימן ג' ד"ה תבנא לדינא, והגר"י מקוטנא בשו"ת ישועות מלכו יו"ד סימן ל"ב, דלא צריך לדקדק לבדוק בכל החו"ס אלא די אם בדקה היטב בתוך הנרתיק, עי"ש.

ובעיקר הבדיקות דהפס"ט וז"נ מצאנו בזה כמה דרכים וג' מחלוקות בדבר. דעת הנודע ביהודה מהדו"ק סי' נ"ט והאבני מלואים בשו"ת סימן כ"ג דמדאורייתא די שנותנת דעתה להרגיש אם דם יוצא מן המקור וסגי בזה אף להפסק טהרה, וחז"ל הם שהחמירו להצריך בדיקה בחו"ס. דעת הגרעק"א בשו"ת מהדו"ק סי' ס' והחו"ד בסי' קצ"ו סק"ד שהן לענין הפס"ט והן לענין ז"נ בעינן בדיקה מן התורה. ואילו החת"ס בשו"ת יו"ד סי' קע"ז הכריע שאמנם לגבי הפסק טהרה בעינן בדיקה מן התורה אך לענין ז"נ סגי בנתינת דעתה, ומכ"מ הצריכו חז"ל בדיקת חו"ס כיון שקשה מאוד לבדוק ע"י נתינת דעת בלבד.

אכן כבר נחלקו הראשונים בכל עיקר בדיקת הפסק טהרה אם מן התורה היא, דהאור זרוע בח"א סי' של"ח כתב דדין הפס"ט מדרבנן הוא, ותוספות הרא"ש בנדה ס"ט ע"א מסופק בזה אם הוא מן התורה או מדרבנן, ומהרמב"ן בהלכותיו רפ"ב דנדה משמע דהוי מדאורייתא כפי שדייק הגרעק"א בתשובה הנ"ל עי"ש. וכן לענין בדיקת ז"נ מצינו מח' בזה, עי' בתוס' הרא"ש הנ"ל דמשמע דהוי מדרבנן, ובשו"ת רעק"א הנ"ל בשם הרמב"ן כתב דהוי מדאו', וכן הוא גם בסד"ט סי' קצ"ד אות ד' ד"ה נחזור, וכן נקט גם החזו"א יו"ד סי' צ"ב אותיות כ"א וכ"ו (אך לענין בדיקת הפס"ט מבוארת דעתו שם שעיקרה מן התורה).

והנה כתבו רוב האחרונים דאין בדיקת חו"ס אלא מדרבנן ולא מן התורה. כ"כ הסד"ט שם, ובחזון איש סימן צ"ב אות כ"א, ולשיטתם יש יותר מקום להקל בכל זה.

ולגבי שאלתנו, נראה דאם מדובר בוגיניסמוס קל, ויש סיכוי סביר שתוך מספר חודשים תחלץ מן המצר ותתרפא, אין להקל בזה כלל אלא בבדיקה גמורה בהפסק טהרה ובבדיקות א' וז', והלא מצוי מאד שזוג נמנע מקירבה במשך מספר חודשים לאחר לידה, וכך יעשו גם במקרה זה.

ואם מדובר במקרה קשה שהטיפול בו עלול להתארך מאוד, יש להקל ולעשות בדיקת חו"ס רק בהפסק טהרה, אך גם בבדיקות א' וז' תצטרך לבדוק בתוך הנרתיק ולא די בקינוח חיצוני בלבד. אמנם יש להקל בבדיקה ע"י הכנסת העד במדת האפשר אף שאינה מגיעה עד למקום שהשמש דש ואף לא עד עומק כל האצבע, דהלא הרבה הקלו האחרונים באשה שיש לה מכה בנרתיק שתבדוק עד מקום המכה, עיין שו"ת חת"ס יו"ד קמ"ב, שו"ת צמח צדק יו"ד קכ"ג אות ג' ושו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן ק"ל-קל"א.

וכאשר מדובר בשעה"ד גדול ביותר, ואין רואים פתרון לבעיה, ושלימות הבית עלולה להיפגע, יש לסמוך על דעת ערוך השלחן בסעיפים כ"ה-כ"ו, הצמח צדק הנ"ל והישועות מלכו יו"ד סי' כ"ד-כ"ה דבבדיקה אחת ראשון או שביעי סגי.

אך קשה לענ"ד להקל יותר מזה, ואם א"א לבדוק כנ"ל, תוכל להיבדק ע"י רופאה או אחות. ואין אני יכול להקל יותר מזה.

ויה"ר שלא ניכשל בדבר הלכה.

הרופא כל בשר ומפליא לעשות ישלח רפו"ש לחולי עמו בית ישראל.

בידידות וביקר

אשר וייס

הרב יעקב אריאל

הפסק טהרה ובדיקות ז"נ בוגינימוס

¹אוצר החכמה

²אוצר החכמה

לכבוד הרב יואל קטן שליט"א.

³אוצר החכמה

איני יודע מדוע ראית לפנות אלי בשאלה כה חמורה הנוגעת לאיסורי כרת, אך איני יכול להשיב פניך ריקם. ולכן עיינתי בנושא זה, וזה אשר העליתי במצודתי הדלה.

נקודת המוצא לדיוננו היא השאלה, מהי שעת הדחק בנ"ד. אין ספק שאישה שיכולה לעשות לפחות שלוש בדיקות יסודיות ועמוקות, אחת בהפס"ט ועוד שתיים בימים ראשון ושביעי חייבת לעשות זאת ואין להקל לה. אך מדבריו עולה שיש נשים שאינן מסוגלות לגעת באותו מקום, או שהדבר קשה להן מאוד והטיפול שירפא אותן עלול להימשך זמן רב. האם יש לראות זאת כשעה"ד ולהשוותן לבתולות המסתפקות בבדיקות שטחיות?

לכן לענ"ד אין תשובה אחידה לשאלה זו. כל מקרה צריך דיון לגופו. אך הנחת היסוד היא שצער גדול נחשב כשעה"ד, ויש מקום להתחשב בו. כי דרכיה דרכי נועם הוא כלל גדול בתורה (ראה לדוגמא סוכה לב, א). איני יודע באיזה מקרה דן הגר"י נויבירט שליט"א, אני מניח שהנחתו הייתה שמדובר בצער גדול ולכן הקל. אתה מצטט את דברי הטהרת ישראל בהקדמתו, שעיקרה דברי כיבושין לנשים המזלזלות בבדיקות והדברים ראויים לאומרם. השאלה היא, האם הדברים מכוונים גם למקרים חריגים של שעת דחק גדולה?

נפסק בשו"ע יו"ד סי' קצו ס"ו:

כל בדיקות אלו, בין בדיקת הפסק טהרה בין בדיקת כל השבעה, צריכות להיות בבגד לבן ותכניסנו באותו מקום בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שהשמש דש ותראה אם יש בו שום מראה אדמומית, ולא שתכניסהו מעט לקנח עצמה. ואם יקשה בעיניה מאוד להכניסו כל כך בעומק, לפחות בדיקה של יום הפסק טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבעה תהיינה עד מקום שהשמש דש.

מיהו בדיעבד אם לא עשתה כן כלל רק שבדיקה עצמה יפה בחורין ובסדקין בעומק היטב כפי כחה, אע"פ שלא הגיע למקום שהשמש דש, סגי לה.

ובפתחי תשובה שם ס"ק ט:

ע"י בתש"ו נודע ביהודה חלק יו"ד סוף סי' מ"ו שהאריך להוכיח דדעת הרבה פוסקים להקל בהבדיקה, אלא שלא מלאו לבם להקל לגמרי כיון שיש ג"כ דעת הרבה פוסקים המחמירים. אך במ"ש הש"ע דבדיקה של הפסק טהרה ובדיקה של יום ראשון כו' בזה נראה לו להקל ולסמוך על הרמב"ן דרך בדיקה של הפסקת טהרה צריכה לחורין ולסדקין, אבל שאר בדיקות אפילו של יום ראשון די בבדיקה קלה.

מן הראוי ללמוד את תשובתו של הנוב"י במקורה, כי היא אכן פינה לכל הדנים בנושא זה. להלן תמצית תשובתו של הנוב"י:

הנה ראש המדברים המחמירים בה הוא הרשב"א... והרמב"ן הכריע דבדיקות הפסקה וכו' צריכה חורין אבל בדיקת שבעה בחזקת טהרה עומדת בבדיקה כל דהו סגי. הראב"ד מיקל בבדיקה כל דהו, שהרי כתב שאין לך בדיקה כל דהו יותר מתביעה, וא"כ כיון שבודקת אף בקינוח בעלמא כבר נותנת לבה ודי. אמנם הב"י סימן קצ"ו כתב בשם הראב"ד שבדיקת נידה גם לדעתו צריכה להיות עד מקום שהשמש דש. אך לדעת הנוב"י אחר עיון בספרו של הראב"ד "בעלי הנפש" ש"עיקר הבדיקה מה שהיא נותנת דעתה אם היא טהורה, ואם איתא דהוי דם בבית החיצון היתה מרגשת בעצמה". כלומר לדעת האב"ד סגי בבדיקה כל דהו. אלא שראשנים רבים חולקים עליו, הרא"ש, הרז"ה, הסמ"ג והסמ"ק... והב"י גמגם בבדיקה שהיא דבר שא"א ורוצה לגבב איזה קולות שלא תצטרך להכניס עד מקום שהשמש דש אבל עכ"פ חורין וסדקין צריכה.

הנוב"י מדייק מלשונו של הרי"ף בהל' נדה שלא הזכיר הבדיקה כלל רק הזכיר שצריכה ז"נ, ולפי הנראה דעתו כדעת הראב"ד. וכן סובר הרמב"ם לדעתו:

והנה פשפשתי בכל דברי רבינו הגדול הרמב"ם, וז"ל בפ"ד הלכה י"ד דרך ב"י ובנות ישראל לבדוק עצמן אחר תשמיש כיצד מקנח האיש עצמו במטלית נכונה לו ומקנחת האשה עצמה במטלית נכונה לה וכו', וכן בהלכה ט"ו בגדים אלו שמקנחין בהם וכו' והבגד שמקנחת בה היא נקרא עד שלה. ובהלכה ט"ז הצנועות אינן משמשות עד שיבדקו עצמן קודם תשמיש וכו'. ובהלכה י"ז המשמש פעמים רבות וכו' אלא מקנח הוא בעד שלו והיא בעד שלה וכו' שמששה מטתה וקנחה עצמה וכו', וכן בהלכה י"ט קנחה עצמה בעד כו', וכן עוד פעמים רבות בדבריו

אינו קורא לה בדיקה אלא קינוח. ומעתה אחרי אשר מצאתי און לי שלושה חמורי עולם המקילים בה בבדיקה זו והם הרי"ף והרמב"ם והראב"ד... היה ראוי לסמוך להקל מאד בבדיקה, אלא שלחומר הנושא ולרוב הפוסקים המחמירים והמה גדולי עולם הקדמונים לא מלאני לבי להקל לגמרי, אך שמצאנו הכרעה בב"י שהבדיקה של הפסקת טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבעה תהינה כך ובשאר יש לה להקל. עכת"ד.

מדבריו עולה שבעצם ניתן היה לסמוך גם בהפס"ט ובבדיקות היום הא' והז' על הראב"ד, אלא מכיון שרבו החולקים עליו לא רצה לסמוך על כך במקום שאפשר. אך בשעה"ד כאשר אין כל אפשרות אחרת יכולה אישה לסמוך על הראב"ד, ודיה בבדיקה שטחית עד היכן שידה מגעת.

כדעת הנוב"י סוברים גם האב"מ בשו"ת סי' כג, החת"ס יו"ד סי' קעז וכן הבנין ציון ח"א סי' עא (ר' כל זאת בטהרת הבית לגר"ע יוסף ח"ב סי' יג ס"ו).

ובפתחי תשובה יו"ד סי' קצח:

אישה שיש לה טבעת באותו מקום... מקיל בתשו' זכרון יוסף (סי' ט) לענין הבדיקה. והחוו"ד חולק עליו מאחר שרבו דעת רבותינו המחמירים דבעינן דוקא בדיקת חורין וסדקין, ומשמע דאינה בדיקה כלל בלא חו"ס. אולם אחת היא שיש בזה לדון ולהקל די"ל דמאי דצריך בדיקת חו"ס היינו כיון דע"פ הרוב אינה יכולה להכניס העד בעומק עד מקום שהשמש דש ממש כמ"ש הב"י... יש תקנה לאחותנו לבדוק בשפופרת. ר' שם.

[בימינו יש אפשרות מעשית, במקום שפופרת, לבדוק אישה שיש לה פצע בנרתיק או גורם אחר שאינו מאפשר בדיקה ע"י בודקת המשתמשת בקיסם שבראשו צמר גפן. היא יכולה לעקוף את הגורם המעכב, או את הפצע, ולבדוק את האישה לעומק. מיהו אין אפשרות מעשית להשתמש בבודקת כדי לבדוק גם הפס"ט וגם את כל הבדיקות של הז"נ, ויש להסתפק בעיקר בבדיקת הפס"ט שהיא המוציאה את האישה מחזקת רואה דם.]

הנחתו של הזכרון יוסף היא שכל הבדיקות, כולל בדיקת הפס"ט, הן מדרבנן, כי מה"ת יש לסמוך על רוב הנשים שמפסיקות לדמם אחרי ה' או ו' ימים מתחילת ראייתן, ורוב וחזקה רובא עדיף. לדעתו ספירת ז"נ מה"ת מטרתה רק לוודא שהאישה לא חוזרת לדמם, אך חיוב הבדיקות הוא מדרבנן. וראה טהרת הבית להגר"ע יוסף ח"ב מעמ' רלה ואילך שמפלפל בדבריו באריכות, ותולה זאת בשאלה הידועה אם סד"א לחומרא הוא מה"ת או מדרבנן. ושם בעמ' רנג מביא את תשובת האו"ש שהסכים לזכרון יוסף, וכן האב"נ יו"ד ס' רנב וסי' רנה והחזו"א יו"ד סי' פא.

^{הוצר החכמה} וז"ל ערוך השולחן סי' קצו סכ"ז:

כתב הטור כל בדיקות אלו... תכניסהו לחורין ולסדקין עד מקום שאבר התשמיש מגיע ואם לא עשתה כן לא הוי אלא קינוח בעלמא ולא יצתה ידי בדיקה עכ"ל. ורבינו הב"י בספרו הגדול התמרמר על מ"ש הטור שתכניס הבדיקה עד מקום שאבר התשמיש מגיע שא"א כלל להכניס כל כך בעומק ואם תתאמץ להכניס כל כך בעומק תקלקל א"ע בשריטות ע"י הבדיקה ותוציא דם ע"י השריטות שתעשה בבשרה, וכך אומרות הפקחות שבנשים, והזקנים שהיו בימיו התרעמו על בדיקה זו ע"ש. ויש שכתבו שבאמת אין כוונת הטור בדווקא עד מקום וכו' אלא להעדפא בעלמא כתב כן, והעיכוב הוא רק שתכניס לחורין ולסדקין ולא קינוח בעלמא מבפנים.

והנה בתולה אינה מסוגלת לבדוק בעומק, ובכ"ז היא מטהרת את עצמה לקראת כניסתה לחופה ואיש לא פקפק בטהרתה. וכבר הביא ראיה זו הגר"ע יוסף שם בעמ' שמו בשם הב"ח, הסד"ט סי' קצו ס"ק כג, החזו"א יו"ד סי' צב אות כא, שאילת דוד יו"ד סי' ג ועוד.

אומנם יש בתולות המסוגלות לבדוק גם בעומק, אך רבות אינן מסוגלות לכך. ואע"פ שאפשר כיום לבתק את הבתולין ע"י ניתוח, וגם בימי קדם היו בתולות שהשירו את בתוליהן אם ע"י מעיכת אצבע או מוכת עץ, אך לא מצינו שדרשו מבתולה להשיר את בתוליה ע"מ שתוכל לבדוק לעומק. אדרבה, ראוי לכלה שתגיע בתולה לחופתה. ע"כ בדלית ברירה גם בדיקה שטחית שמה בדיקה. וגם החולקים על הראב"ד יודו ששעה"ד כדיעבד דמי, ואפילו בהפס"ט תועיל בדיקה שטחית.

וכמו כן לא מצינו שבתולה תיבדק בימינו ע"י בודקת, אע"פ שלעיל כתבנו שאישה שיש לה פצע בנרתיק ואינה יכולה להיטהר שתעשה לפחות הפס"ט ע"י בודקת, בתולה שאני, שהרי מימות משה רבנו בתולות נכנסו לחופה על סמך בדיקות שטחיות לפי יכולתן, לכן גם בימינו אין צורך לשנות ממנהג אימותנו הקדושות והטהורות. משא"כ פצע בנרתיק, לא היה מנהג קבוע בדבר ולכן יש לבדוק לפחות הפס"ט ע"י בודקת.

ובנ"ד אם יש אפשרות לעשות הפס"ט ע"י בודקת, ללא צער גדול, ראוי לעשות כן. אך אם גם זה בלתי אפשרי תסתפק בינתיים בבדיקה שהיא מסוגלת לעשות עד היכן שידה מגעת.

יעקב אריאל

הרב ד"ר מרדכי הלפרין

וגיניזמוס אמיתי – רקע רפואי ובעיית הבדיקה ההלכתית

אוצר החכמה

ראשי פרקים:

א. רקע רפואי

שכיחות

אתיולוגיה

שיטות טיפוליות

ב. בעיית הבדיקה ההלכתית

הבעיה

שיטת ריש לקיש

סוגיית דם מפקד פקיד

דעת גדולי הראשונים עפ"י הנוב"י

שיטת החזון אי"ש

הכרעת הגר"ע יוסף בטהרת הבית

סיכום הדיון ההלכתי

א. רקע רפואי¹

בפתח הדיון חשוב להדגיש, כי בניגוד למגמה הרווחת לעיתים בספרות הרפואית, להכניס תחת הסל של "וגיניזמוס" מגוון רחב של הפרעות נשיות לקיום יחסים, בדיון ההלכתי ראוי להתייחס בנפרד למה שקרוי "וגיניזמוס אמיתי" שבו קיימת התכווצות ספסטית רפלקסיבית לא רצונית של השרירים הסובבים את פתח הנרתיק, ובכך נמנעת לחלוטין כל חדירה שהיא לתוך הנרתיק. במצבים כאלה הטיפול בשיטות פסיכולוגיות איננו יעיל, וגם הבדיקות ההלכתיות של הפסק טהרה ושבעה נקיים אינן ניתנות לביצוע.

וגיניזמוס בהגדרתו הרחבה מוגדר ככיווץ ספסטי רפלקסיבי לא רצוני של שרירי ריצפת האגן ושל השרירים הפרי-וגינליים המקיפים את השליש החיצוני של הנרתיק, בכל אימת שיש חשש לחדירה לתוך הנרתיק. כיווץ השרירים מונע חדירה לנרתיק או גורם לכאבים קשים בעת חדירה. נשים עם וגיניזמוס ברמות שונות של חומרה נראות לעיתים קרובות במרפאת פוריות, כשהן מעונינות מאד בהריון אך חוששות מאד מחדירה. וגיניזמוס יכול להיות מצב קשה למדי המחייב טיפול דחוף למניעת הרס נישואין בשל נישואין שלא ניתנים למימוש של חיי משפחה (Unconsummated marriage).

1. את עיקרי הרקע הרפואי המובא להלן כתבתי בשעתו כחלק מפרק 26 – אי פריון עקב וגיניזמוס וליקויי זיקפה, של ספר לימוד מקצועי לרופאים ומתמחים. (פוריות האשה והגבר, עורכים: יוסף שנקר ואוריאל אלחלל, הוצאת אקדמון, ירושלים תשנ"ו (1996), עמ' 399-410. כשמקורות מהספרות הרפואית מובאים בעמ' 410 שם.

מקובל להבדיל בין גניזמוס ראשוני לגניזמוס שניוני. וגניזמוס ראשוני הוא כאשר מעולם לא היה מצב המאפשר חדירה נורמלית, בניגוד לגניזמוס שניוני בו היה מצב תקין בעבר.

אוצר החכמה

שכיחות

עד היום אין נתונים בדוקים על שכיחות הבעיה². יש מעריכים כי כ-10%-40% מתוך הנשים המופנות לטיפול בליקוי תפקוד מיני, וכמחצית הנשים המתלוננות על חדירה קשה וכואבת – סובלות מגניזמוס. אך ברור כי הערכה מרחיבה זו כוללת לא רק מקרים של גניזמוס אמיתי אלא גם הרבה מקרים קלים יותר, שאני מעדיף לכנות אותם כ"גניזמוס מדומה".

בגניזמוס קלאסי האבחנה נעשית לאור קשיי חדירה חמורים בהעדר ליקוי זיקפה אצל בן הזוג ובהעדר פתולוגיה אנטומית רלוונטית אצל בני הזוג³. בעת בדיקה נרתיקית מתכווצים השרירים הפרי-וגינליים, יחד עם אדוקציה (סגירה) של הירכיים ואקסטנציה (יישור) של שרירי הגב.

אתיולוגיה (= הגורם לבעיה⁴)

חשוב להזכיר כי יש קושי אובייקטיבי בקיום מחקרים מבוקרים בנושא. משום כך יש להתייחס בספקנות ביקורתית לתאוריות שאינן מבוססות על מחקרים מבוקרים.

במהלך השנים הוצעו גורמים אחדים כאתיולוגיה של גניזמוס. פסיכו-אנליטיקאים שמרניים תיארו גניזמוס כסימני conversion או היסטריה הנובעים מקונפליקט תת-הכרתי פנימי. כאתיולוגיה אפשרית הועלו גורמים שונים. ביניהם רקע דתי או רקע של דיכוי דחפים מיניים בעבר, פחד מזהות הומוסקסואלית, נקמה בבעל על רקע מצב סירוס של האישה, פחד בלתי מודע מהריון לידה ואימהות, תגובה לאין אונות – פיזית או נפשית – של הבעל, בורות מינית ועוד. אולם מחקרים מבוקרים לא הוכיחו את נכונות התיאוריות הללו.

גניזמוס שניוני מתואר לעיתים כהפרעה פסיכוסומטית, היכולה להתפתח גם בעקבות זיהומים נרתיקיים חוזרים או סיבוכים לאחר תפירה לקויה של אפיזיטומיה. כמו כן תיתכן סיבה פסיכולוגית, כתוצאה מאונס וטראומה פיזית או נפשית בעבר. החשש מכאב יוצר תגובת פחד מותנית

2. Masters & Johnson דיווחו ב-1970 על 29 מקרי גניזמוס מתוך 371 נשים (7.8%) שטופלו על ידם במשך 11 שנה בבעיות של תפקוד מיני. Green-Armytage (1956) מצא שבין 4% ל-5% מהנשים הנשואות נשארו בתולות מספר חודשים אחרי חתונתם. Blazer (1964) מצא שגניזמוס גרם ל-84% מליקויי התיפקוד המיני של זוגות נשואים.
3. כדוגמת עקמת הפין של הגבר או מחיצה נרתיקית באשה.
4. Etiology – חקר ותיאוריה של הגורמים למצב רפואי מסוים.